

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

4. Terebratula globata Sow. a bucsecsi oxfordienből. A Kárpáthegység legkülső délkeleti végén emelkedik a hatalmas, 7000 lábnál magasabb sziklavár, a Bucsecs, mely mint szilárd őrtorony áll a pannoniai és a pontusi síkság közt. Nagy népesemények játszódtak le lábainál, melyek a történelem lapjain fel vannak jegyezve. Fenn, magasan, hol az élő természet csak nyomorultau teng, feliratok vannak megőrizve, melyek minden történeti időszámítást kigúnyolnak. A geolognak van fentartva, hogy a feliratokból ezen sziklavár történetét kiolvassa.

Igen messze vinne, ha én ezen sziklavárat egész összeségében ismertetném, hanem csak egyes betűket akarok kiemelni, hogy az ez alkalomra kitűzött célt elérhessem.

Oly magasságban, mely az úgynevezett henyefenyő regiojának felel meg, és közvetlenül a Kárpáti vizválasztón, hol ez délre és nyugatra előnyomul és derékszöget képez, találunk képződményeket, melyek a jura systemához tartoznak. Különösen kiemelem azon emeletet, mely a barna jurához tartozik s jellemezve van fajokban és egyéneken szerfelett gazdag fauna által, mely úgy a sziklatömegben, mint a Koleu Tartaru'ni és Muntye Strunga lejtőin nagy mennyiségben található.

Nem szükséges hosszabb tanulmány, hogy a szerfelett gazdag kövült faunából az ezen emeletet jellemző alakokat kiválasszuk.

Én mindenekelőtt a Cephalopodok közül az óriási *Cosmoceras Parkinsoni* Sow.-t emelem ki, mely a felső barna jurában, az úgynevezett Parkinsoni rétegekre nézve vezérvösvény. Nagymennyiségű Brachiopodok társaságában — úgy látszik — jól érezhette magát, mennyiben magas kort és óriási nagyságot ért el.

A Brachiopodok közül a *Terebratula nemet* és a *Terebratulae biplacatae* közül a *Terebratula globata* Sow. fajt emelem ki, mely a felső barnajurára nézve szintén vezérvösvény és itt feltűnő nagy mennyiségben, sőt még sziklát képezve is, lép fel.

A *Terebratula globata* Sow. diagnosisa, eltekintve az állat boncztanától, és csakis a ház morfológiáját véve szemügyre, következő:

A kerület hosszabb, mint széles, a ház héjja síma, a homlokon két márkírozott redő, melyek a hasi héj felé áthajlanak. Ez először egy lapos dudorodás által jeleztetik, melyet egy közép mélyedés két részre oszt, úgy, hogy egy markírozott Λ vagy egy megfordított Λ képződik.

Ez helyes és igen szép volna, de a bámulatos kifejlődésnél, melyet ezen faj a mi területünkön elér, a változatok sokféleségének tág tere nyílik, úgy, hogy a faj fogalma majdnem határozatlan lesz, mennyiben nem lehet két példányt egymás mellé tenni, a nélkül, hogy ne gondoljuk, miszerint itt egészen különböző fajokkal van dolgunk és így nagy tér nyílik itt fajok felállítására, tekintet nélkül arra, hogy mennyire terjed a jog, ilyen tárgyakat nevek segítségével különválasztani.

Egy pár száz példányt mutathatók be, melyeket ezerekből választottam ki, s melyek állításomat igazolják. Ezekből ismét néhányat kiválasztottam, melyeket szélesebb vagy keskenyebb kerületű-, távolabb vagy közelebb álló, élesebb vagy tompább hasoldali redők- és az egyének kora szerint összeállítottam. Az összeállított sorozatból két alak különböztethető meg, a *Terebratula globata*, Sow. és a *Terebratula Philipsi*, Morris.

A geogra nézve elegendő volna a faj ismejeleinek ismerete, hogy abból a kérdéses településre következtethessen. Egyes leírások szörszálhasogatásait, mint Quenstedt is mondja, egészen mellőzheti.

Már említettem, hogy a jelzett hegy szerfelett gazdag fossil faunával bir, mely a barnajura azon emeletére, mely mint oxfordien ismeretes, jellemző.

Végre felemlíthetem még a *Pholadomyát* és pedig a *Pholadomya Murchisoni* Sow.-t, mely szintén nagy mennyiségben fordul elő.

Mindezen állatok egy és ugyanazon vízmedenczében éltek és ugyanazon helyen mentek tönkre. Tudjuk, hogy a *Brachiopodok* tengeri állatok, melyek a mély sziklás tenger fenekét kedvelik, míg a *Pholadomyák* csendes tengeröblökben iszaplakók.

Azt látjuk tehát, hogy egy mély tenger lakóinak maradványai ma majdnem 7000 láb magasságban a tenger szintje felett fordulnak elő. Kővé válva, élénk őszilati élet történetére engednek következtetni, mely itt megszámlálhatlan idő előtt a tenger megmérhetetlen mélységében lefolyt. Ezzel ugyan semmi új sincs mondva, mert az más helyekről rég ismeretes; de a Kárpátokban nem ismerek helyet, hol a középjura faunája ily magasságban ismeretes volna.

Ez alkalommal megjegyezhetem még azt, hogy az, a mit közönségesen Bucsecsnek neveznek, nem egy hegyesúcs, hanem orographiai tekintetében egy elkülönült, több havasnak és előhegynék összelete, tehát egy hegytömsz, melynek területe 200 □ km. s melynek geologiai átkutatása részletes tanulmányok útján több évet venne igénybe.

Dr. Herbach Ferencz.

5. Zsil-Vajdei-ből származó asphaltszerű anyag ásványtani és vegytani vizsgálata. Bielz E. A. kir. tanácsos úr beküldött egy Sil-Vajdei-ről származó szuroknemű anyagot megvizsgálás végett. A megejtett vizsgálat következő eredményt adott.

A kérdéses ásvány alaktalan, vaskos; törése tökélytelen kagylós, ridég, törekeny s könnyen porrá zúzható. Keménysége 1—2 közt áll; tömörsége 18° C-nál 1:249. Színe barnás fekete, karcza sárgás-barna, zsírfényű, éleken át nem tetsző. Forraszcső előtt könnyen olvad, aromaticus szag terjesztése mellett, erős lánggal és kormos füsttel ég el, fekete, könnyű, voluminos anyagot hagyván hátra. Üvegesőben hevítve olajnemű anyag lengült fel, mely a kék lakmus papírt megvörösíti, tehát hatása savas.

A porrá zúzott anyag kátrányszagot áraszt; Platinlemezen hevítve, gyors megolvadása után fehér füstököt lövel ki, melyek könnyen meggyúlnak s erős szagúak. A visszamaradó finom eloszlású szén nagyon nehezen ég el. Teljes elégés után nagyon kevés pókhálószerű, vöröses sárga barna hamu marad vissza.

Határozott olvadáspontot nem mutat, hanem 175° C-nál kezd lágyulni és összeszikkad. 180—190° közt sűrű fekete cseppé olvad össze. 260°-nál higabb a folyadék s térfogatnagobbodás közben olaj válik ki belőle. 330°-nál erős felfuvódás mellett kezd beszáradni, s kihülés után fénylő-fekete, lemezes, száraz szén marad hátra.

Oldási viszonyai:

Chloroform s Szénkéneg könnyen old belőle tetemes részt. Az oldat sötét barnasárga, piszkos zöld fluorescentiával. Elpárologatás után sötét barnapiros, fénylő olajos cseppeket hagy hátra, melyek később megszilárdulnak.

Terpentinolaj valamivel kevesebbet old, mint az előbbi oldószerek, de hasonlóan viselkedik.

Benzol, Alkohol, Aether már sokkal kisebb mértékben hatnak oldólag. Az oldat színe világosabb s beszáradás után világos, sárga port hagynak hátra, kevés sötétszínű beszáradó olaj mellett.